

revet
søp-
holdt
inns-

lban-
bud
s var
r seg
t til
kligo-
kro-

rd
sal i
rekke
serrett
Det
erter-
jenk-
ett til

elle
r vil
tyre
Ar-
sta-
ik-
krø-
nar
det
til
art,
nei
ser-

nasjon
pro-
skri-
va er

or-
de
len
ere
ske
en
in-
Nå
til
på
ske
ien
på
al-
lr-

olig
tit-
ut-
vet
at
is-
ide

utmerke som ellers bare i
to nulevende nordmenn tildel.

til en dusei
for de glade tegningenes skyld.

råken.

Direktor Natvig er tross sine 75
år i full vigør.

foretrede for generalkonsul
maas, Valentin Aass, Göteborg.

AFTENPOSTENS

KRONIKK 14. 2. 1953.

HELVETE og RELIGIONS- HISTORIEN

AV PROFESSOR DR. HARRIS BIRKELAND

Efter professor Hallesbys be-
rømte kringkastningstale er troen
på helvete blitt et så aktuelt
diskusjonstema i pressen at det
i sannhet forbauser. Hvem
skulle ha trodd at norsk pres-
se virkelig skulle ofre et spørs-
mål av denne art så meget
spalterom?

Felles for alle dem som opp-
trer er at de går inn for sitt
standpunkt med liv og sjel, og
anser spørsmålet for å være av
mer enn vital betydning. Når
jeg også føler meg kallet til å
blande min røst inn i koret, er
bevegrunnene andre. Jeg har
ikke tenkt å gi svar på spørs-
målet om det finnes et sted der
de usalige skal pine fysisk i
all evighet. Ja, jeg vil ikke en-
gang søke å gi noe svar på om
det overhodet finnes noen evig
salighet eller noen evig for-
tæpelse. Mitt formål er i prinsip-
per meget mer beskjedent. Jeg
vil bare ganske kort gi en rede-
gjørelse for helvetestroens hi-
storie.

Ja, for denne tro har virke-
lig en historie. Det er kan-
ske ikke alle som har tenkt
på det. For mange er det ennå
en viss vanskelighet forbundet
med den forestilling at også
det som vi kaller tro, har end-
ret seg gjennom tidene. Kon-
sekvensen må bli at iallfall
Jesu samtid tenkte og trodde
annerledes enn vi gjør nå. Ja,
til og med Jesus selv må ha
tenkt på en annen måte enn
vi, hvis han da skal være
sant menneske og ikke
bare sann Gud. For skal han
være sant menneske, må han
være barn av den tid han lev-
de i. Han kan ikke rives løs fra
historien og enda gjøre krav
på sann menneskelighet. Alle
sanne mennesker lever i histo-

rien. Jesus må f. eks. ha talt
et sprog som han regnet med
ville bli forstått, men som ikke
blir forstått av oss nå. Hans ord
må i det hele har vært kledd i
en form som var forståelig,
selv om deres innhold lå for
høyt for gjennomsnittsmenne-
sket.

At Jesus delte sin samtid-
syn på verdens historie, dens
utvikling og ende, må vi gå
ut fra som selvfølge. Han gjør-
de aldri krav på innføre noe
nytt historiesyn. Han gjorde
ikke mer krav på å være noen
epokegjørende historiker enn
han gjorde krav på å komme
med nye erkjennelser på natur-
videnskapens eller geografis
område. Det var på ganske an-
dre feiter han følte seg kallet
til å opptre stikk i strid med
samtidens syn og holdning. Han
har selv tydelig formulert sitt
program: «Omvend dere! For
Himmelriket er kommet nær».
Han sier ikke at han er kom-
met for å innføre troen på
Himmelriket. Den hadde jøde-
ne før. Men han er kommet for
å melde at dette Rike står
umiddelbart for døren og for å
kalle folk til omvendelse.
De som skal omvende seg, er
i første rekke de som samti-
dente ikke trengte noen om-
vendelse. I dette står han i
strid med samtiden, men ikke
i troen på det faktum han kal-
ler Himmelriket.

Nå er det en kjensgjerning
som ikke kan nektes, at jødene
på Jesu tid trodde på en dob-
belt gjengjeldelse etter døden,
altså på det vi ville kalle en
himmel og et helvete. Og man-
ge uttrykk ble brukt for å skil-
de pinen på det siste sted. Om
pinens art og varighet var me-

ningene delte. Men selve sa-
dene alltid trodd på et helvete?

Troen på et helvete hørte
altså med til Jesu samtid-
historiesyn, eller rettere dens
kosmologiske syn. Hvis Jesus
skulle ha bragt noe nytt for
dette punkts vedkommende,
slik som han gjorde det på det
rent religiøst-etiske område, så
måtte det enten ha vært at
han la frem et endret syn på
pinens art eller varighet, eller
at han rett og slett nektet
riktigheten av allt folks tro.
Han gjorde ingen av delene.
Han overtok rett og slett troen
på et helvete: «Hvis dere ikke
omvender dere, vil dere lide
den samme skjebne som ifølge
deres fedres tro rammer alle
hedninger og andre gudløse».
Jesus kjemper ikke mot troen
på et helvete. Han mener bare
at det er andre som kommer
dit enn de hans samtid mente.
Det er heller bemerkelsesverd-
ig hvor forsiktig han er med ut-
målingen av pinene som de
uomvendte skal lide. Vendin-
gene han bruker er ubestemte
og kan være gjenstand for ulike
fortolkninger. Det samme er
tilfelle med straffens varighet.
Jesu foretrekker ordet «fortæ-
pelse» fremfor «helvete» (Ge-
henna) ser det ut til. Har Je-
sus altså bragt noe nytt inn i
denne tradisjonelle tro, så må
det heller være det at han ut-
trykker seg mer vagt enn sam-
tiden om straffens art enn at
han innskjerper nødvendighe-
ten av å tro på en evig pine.
Det siste gjør han nemlig aldri.
Han forutsetter troen, han
skaper den ikke. Hadde han
levd i en tid uten helvestro, vil-
le han sann tvil ha brukt an-
dre uttrykk for innskjerpe al-
voret ved sjelens fortæpelse.
Dette siste var ham maktpål-
gende fremfor alt annet. Men
han uttrykte det på sin sam-
tids sprog.

Jesu skapte ikke helvete-
troen. La oss holde fast ved det.
Hans samtid hadde alt denne
troen. Men heller ikke samti-
den hadde skapt den. Den had-
de fått den i arv fra tidligere
tider, om enn troen hadde end-
ret karakter i tidens løp.

Så er spørsmålet: Hadde jø-
dene alltid trodd på et helvete?
Svaret er et bestemt nei. Hver-
ken Abraham, Isak eller Jakob,
hverken Moses eller profetene
hadde troen på noe helvete. Ja,
det finnes ikke i hele Det gamle
testamente noe utsagn som ty-
der på en helvestro. Ifølge
gammeltestamentlig tro kom
alle etter døden til ett og sam-
me sted, som de kalte for
Sj'e'ol, det vi oversetter med
Dødsriket, skyggenes og støvets
triste land. Dit ønsket ingen å
komme. Men døden var uunngå-
elig. Og døde man bare egam-
mel og mett av dagers, var alt
som i sku - være. Ellers var
det bedre å være en levende
hund enn en død løve. Konge
og tigger, from og ugudelig,
alle måtte de til skyggenes
land, landet som ingen vendte
tilbake fra.

De ne tro på et Dødsrike som
er felles for alle, møter vi i re-
ligioner hele verden over. Vi
kan si den er almen, og Det
gamle testamente representerer
altså ikke noe bemerkelsesver-
dig i så måte. Lønn og straff
opplever en i det dennesidige.
Efter døden er alle like.

Det neste spørsmål blir da,
siden vi vet at jødene på Jesu
tid trodde på en himmel og et
helvete: Når kom denne troen
på to forskjellige oppholdssteder
for de døde inn i den jødi-
ske religion? Svaret må først
være det at det nøyaktige tids-
punkt kan vi ikke fastsette.
Men det kan neppe ha vært
lenge før Kristi tid. Derneft må
vi også si at det i den gamle
israelittiske religion fantes nok
av tendenser som pekte hen
mot en slik tro. Den retferdige
Gud kunne ikke la sine from-
me bare gjennomgå lidelser like
til døden, og la de ugudelige
ture frem i synd, men samstun-
des i lykke og velstand alle sine
dager. En gjengjeldelse efter
døden måtte det finnes. Den
lykke som folket ventet her på
Jorden og her i tiden, den syn-
tes å utbli. Så håpet man den
skulle komme engang i fremti-
den for hele folket. Da skulle
de avdøde fromme oppstå til
et liv i salighet, de ugudelige til
straff og pine. Men den tro
utviklet seg også at den en-
kelte allerede like efter dø-
den skulle få sin lønn eller
straff.

Denne tro hadde, som sagt,
sine forutsetninger innen den
israelittiske religion selv. Men

den var neppe blitt til en kon-
sekvent gjennomført tro på
tilverets deling i godt og
ondt (dualisme), himmel
og helvete, og iallfall ikke blitt
utviklet slik som den er blitt
uten den påvirkning fra iransk
(persisk) religion som vi vet
fant sted fra omkring 500-tal-
let før Kristus i stadig større
utstrekning. I Iran eksisterte
nemlig fra urgamme tid av
troen på to forskjellige opp-
holdsteder for de døde, en
himmel og et helvete. Ja, denne
troen eksisterte kanskje alt i
tiden før inderne og iranerne
skilte lag, den tiden de kaltes
arier. Det er tydelig å se at
jødisk religion i hundreårene f.
Kr. har mottatt sterke impul-
ser fra iransk religion. Jødene
stod jo direkte under persisk
herredømme i om lag 200 år
(fra 500-tallet til 300-tallet f.
Kr.), og også etterpå vet vi at
idéer østfra vandret vestover.
Det ville faktisk ha vært under-
lig om ikke jødene hadde opp-
tatt persiske religiøse idéer og
forestillinger. Men naturligvis
ble disse omformet i det nye
miljø. Noen endring i den jø-
diske religions egenart forår-
saket de ikke. Forutsetningene
for dem lå, som jeg har sagt
og uttrykkelig vil betone, alle-
rede i den jødiske religion selv.
Men den utforming de har fått,
må iallfall til en viss grad
skyldes Persia. For vedkomme-
de trosidéer fantes ikke i den
jødiske religion før berøringen
med Persia, og de finnes der
etterpå.

Den jødiske tro på helvete
som de ugudelige pinestret
iallfall sterkt farvet av persiske
forestillinger, for å si det for-
siktig. Men denne tro har fått
en videre historie. Fra de bibe-
lske religioner er den overtatt
av muhammedanismen, og i
denne religion finnes det gån-
ske anderledes drastiske utmå-
linger av helvetsstraffene enn
dem vi finner i Bibelen. De
ariske idéer om et helvete
har også vandret østover og
trengt igjennom i buddhismen
i dens forskjellige utforminger,
slik at helvetestroen faktisk er
den mest utbredte trosforestil-
ling i verden. Tendensen til den
finnes også i primitive religi-
oner, og i den gamleegyptiske
religion møter vi en relativt
konkret utforming av den. Men
den helvestro vi finner i jøde-
dom og kristendom, skyldes i
siste instans Iran.

Har jeg ikke nå med det jeg

har sagt, særlig det jeg sa i be-
gynnelsen om helvetestroen som
en overtatt form i Jesu forkyn-
nelse, overskredet den grense
jeg satte meg selv, nemlig ute-
lukke å legge frem historis-
ke fakta? Mange vil sikkert
mene det. Men jeg benekter det.
Jeg har ingenting sagt om eks-
istensen av et helvete. Det står
enhver fritt å hevde at den hel-
vestro Jesus overtok, skyldes
en guddommelig åpenbaring i
jødernes religionshistorie, og at
perserne har vært et redskap
til å formidle denne åpenbaring.
Historikeren har ikke noe med
å behandle slike spørsmål. Når
jeg har kalt helvetestroen for
en form Jesus brukte, mener
jeg nettopp å opptre som hi-
storiker. En persons historis-
ke innsats må en nemlig
gjøre min opplysning i første
rekke finne i det nye han
kommer med, ikke i det han
har til felles med sitt samfunn.
Og helvetestroen er, som sagt,
ikke noe nytt i Jesu forkyn-
nelse. En annen tale er at en
troende vil anse også overtatt
gode, deriblant helvetestroen,
for guddommelig åpenbaring.
Men da bør nok den konsekvens
trekkes at den troende er for-
pliktet til å godta også alt det
andre som Jesus delte med sin
samtid, hans idéer om botanikk,
geografi, hans sprog, hans kle-
dedrakt osv. Når det kommer
til stykket, står disse fenomener
i prinsipielt samme stilling som
helvetestroen, fordi de alle er
overtatt. En kan innvende
at helvetestroen er viktigere,
fordi den er et ledd av Jesu re-
ligiøse forkynnelse. Men det be-
rører ikke prinsippet som så-
dant.

Jeg sa ovenfor at om Jesus
hadde levet i et samfunn uten
tro på helvete, ville han uten
tvil ha funnet andre uttrykk
for alvor et ved fortæpelsens mu-
lighet. Ved dette holder jeg som
historiker fast. Men jeg gjentar
også at jeg dermed ikke har
tatt standpunkt til spørsmålet
om det eksisterer et helvete.
Her er det troen, eller kanskje
rettere bibelsynet, som ta-
ler. Og det er nok av dem som
vil mene at også denne for-
men hører Åpenbaringen til,

100016